

Økonomerne i Aarhus 1946-1980. En replik til Niels Kærgård

Af
Svend Hylleberg, Professor Emeritus
Institut for Økonomi, Aarhus Universitet

Keywords: Økonomiens sociologi
JEL codes: A14

Abstract

Denne artikel er en replik til Niels Kærgårds kritik i artiklen »Økonomerne i Aarhus 1946-1980: En mere nuanceret historie« af min artikel »Produktivitetskrisen i den økonomiske videnskab på Aarhus Universitet fra 1946-1980, *Nationaløkonomisk Tidsskrift* vol. 2023, nr. 3, side 1 -21«.

1. Indledning

Min gamle ven Niels Kærgård har i en artikel i Nationaløkonomisk Tidsskrift skrevet en kommentar, Kærgård (2024), til min artikel i samme tidsskrift med titlen »Produktivitetskrisen i den økonomiske videnskab på Aarhus Universitet 1946-1980«, Hylleberg (2023a), som delvist bygger på min bog Hylleberg (2023b).

2. Min artikel

I artiklen Hylleberg (2023a) forsøger jeg at forklare, hvorfor økonomerne på Aarhus Universitet i de første 10-15 år efter oprettelsen af Oeconstudiet i 1936 og ansættelsen af Jørgen Pedersen og Erich Schneider som professorer havde en meget høj **videnskabelig produktivitet målt** på antallet af publicerede artikler og bøger, og derefter indtil slutningen af 1970'erne havde en væsentlig mindre videnskabelig produktivitet målt på tilsvarende vis. Et fald der herefter blev vendt til en kraftig stigning specielt i produktiviteten hos nationaløkonomer og økonometrikere.

Artiklens »forklaring« er i høj grad baseret på mine personlige erfaringer, idet jeg fra 1964, hvor jeg påbegyndte Oeconstudiet, og specielt fra 1966, hvor jeg bestod 1. del af dette studium og blev ansat som studenterinstruktør i nationaløkonomi, og fra 1971, hvor jeg blev ansat på Økonomisk Institut,¹ både som student og ansat har deltaget i kurser, seminarer og institutmøder. Artiklen er således et personligt vidnesbyrd, og det kan en læser heller ikke være det mindste i tvivl om.

Jeg har således som student haft forelæsninger i statistik ved Orla Strange Pedersen, i nationaløkonomi ved Jørgen H. Gelting, og deltaget i seminarer og gæsteforelæsninger, hvor stort set alle lærerne på Økonomisk Institut var til stede. Endvidere har jeg, som dokumenteret i min bog Hylleberg (2023b), læst meget af den videnskabelige produktion, der er frembragt i den økonomiske faggruppe på Aarhus Universitet fra 1936 til 1966, samt de interviews og dokumenter, der findes i Universitetets historiske arkiver, herunder samtlige bedømmelser i forbindelse med professorudvalg osv.

Selvom det således klart fremgår af min artikel, at målsætningen er at forklare udviklingen i antallet af publicerede artikler per ansat i den økonomiske faggruppe på Aarhus Universitet, pådutter Niels Kærgård mig synspunkter som »Hylleberg er ikke i tvivl: den ideelle universitetsøkonom producerer flittigt videnskabelige artikler af høj kvalitet, og alt andet er stort set ligegyldigt«, Kærgård (2024), s. 12-13.

1. Hvilket jeg stort set har været siden da.

Jeg skal ikke hermed skjule, at jeg mener, at en universitetsøkonoms hovedopgave er at undervise på et højt videnskabeligt niveau og at producere herunder at offentliggøre og dermed udbrede sin forskning. I en international videnskab som økonomi bør dette også ske internationalt, selvom publikationer i danske tidsskrifter selvfølgelig også tæller med, hvilket de også gør i min opgørelse over produktiviteten ved Aarhus Universitet fra 1936 til 1980.

Dette betyder ikke, at man som universitetsøkonom ikke bør deltage i vidensformidling og stille sig til rådighed som fagkyndigt medlem af udvalg, råd og kommissioner. Og jeg har, som det er nogen bekendt, også været formand for Konkurrencerådet i 13 år.

Niels Kærgårds kritik er således begrundet i en fejlagtig opfattelse af motiverne bag min artikel. En opfattelse der ikke kan bygge på en omhyggelig læsning af artiklen, men mere på nogle a priori formodninger.

Herudover indeholder Niels Kærgårds kritik en række andre tvivlsomme påstande, som kræver en kommentar.

3. Niels Kærgårds påstande

3.1. Erich Schneider

Niels Kærgård (2024) påstår, at Schneiders synderegister er langt mere belastende end mange andres, der førte til afskedigelser i 1945. Dette kan givetvis diskuteres, men problemet er, at de forhold, som i 2009 blev fremhævet af Peter Mantel (2009), ikke var kendt, og at et udvalg på Aarhus Universitet i 1945 fandt, at Schneider ikke havde begået noget ulovligt. At han ikke ville gå i forbøn for en oeconstuderende, der blev dødsdømt som frihedskæmper, med den undskyldning, at det ikke ville hjælpe, var så vidt jeg ved ikke ulovligt, og at han var medlem af nazistpartiet fra 1933 var en lov, som var gældende for alle tyske embedsmænd.

Om Schneider var nazist er ikke bevist, heller ikke af Mantel (2009). At nazisterne antog ham for at være nyttig er heller ikke noget bevis, men under alle omstændigheder ligner behandlingen af ham mere den uretmæssige behandling, som flere tyske jordbesiddere i Danmark blev udsat for, og som næppe er noget, vi som nation kan være stolte over. Det er også sigende, at Schneider i Kiel efter krigen fik mad og anden hjælp fra mange kolleger ved Instituttet og siden var en flittig og værdsat gæst både på Aarhus Universitet og ved Jørgen Pedersens sommerseminarer i dennes private sommerhus.

3.2. Strange Petersen

Jeg erkender, at man ikke kan være sikker på, at rækkefølgen af forfatternavnene hverken nu eller dengang med sikkerhed viser ansvarsfordelingen, men hvis Niels Kærgård havde gjort sig den ulejlighed at læse de værker, hvor Strange Petersen og Jørgen Pedersen begge var angivet som forfattere, og sammenholdt disse med Jørgen Pedersens egne tilsvarende værker, ville han ikke være i tvivl om, hvem der var hovedforfatter. Dette betyder ikke, at Strange Petersens opfattelse af statistiks betydning i økonomi var uden indflydelse på Jørgen Pedersens videnskabelige produktion, men Strange Petersens forhold til statistik, som også var udtalet i forbindelse med hans undervisning, var efter min opfattelse ikke positiv.

At forsvare Strange Petersens talbehandling med, at Tinbergen og andre også trendrenede, og påstå, at det blev man nødt til på grund af datamangel, er simpelthen ikke korrekt, og Irma Hilfers datidige kritik, som formentlig stammer fra hendes vejleder, den berømte statistiker Harold Hotelling, burde få enhver kvalificeret statistiker til at overveje situationen. Ligesom Strange Petersens påstand om, at man ikke kan beregne usikkerheden på regressionsestimater, fordi regressorerne er seriekorrelerede, er direkte ukorrekt.

Under alle omstændigheder blev fællesarbejderne med Jørgen Pedersen ikke nævnt som meriterende i docentudvalgets (K. Philip, W. Simonsen og H. Wold) meget negative bedømmelse af Strange Petersens videnskabelige kvalifikationer i 1948.

At Aarhus Universitet besluttede at se bort fra docentudvalgets indstilling om ikke at ansætte Strange Petersen og give Strange Petersen mere tid til at kvalificere sig, og således bruge docentstillingen som en påskønnelse af et meget vigtigt og beundringsværdigt arbejde for modstandsbevægelsen, kan måske forsvares, selvom man nok, kritikens omfang taget i betragtning, kunne have klaret det på anden vis. Men derefter at se helt bort fra kvalifikationskravet og ansætte Strange Petersen som professor i statistik i 1953 uden opslag, uden bedømmelse, og uden at Strange Petersens videnskabelig produktion var forøget, kan ikke forsvares. Og en sådan ansættelse er da heldigvis ikke sket ved den økonomiske faggruppe ved Aarhus Universitet hverken før eller siden.²

Jeg er derimod enig i, at det ville have været meget vanskeligt i professorvældets tid og også senere at afskedige Strange Petersen, selvom det også for ham selv måtte have været et sandt helvede at gå fra den ene forelæsning efter den anden, velvidende at denne havde været en fiasko. Man kunne dog have sparet ham for denne ydmygelse på anden vis uden afskedigelse, og man havde heller

2. Det skal også anføres, at jeg på intet tidspunkt har hævdet, som påstået af Niels Kærgård, at Jørgen Gelting var ansvarlig for Strange Petersens ansættelse som professor.

ikke behøvet at gøre ham til medlem af et utal af bedømmelsesudvalg, og derved udsætte en række forskere, herunder Hans Brems, for en bedømmelse af en klart ukvalificeret forsker. Og det var også i professorvældets tid institutledelsens, dvs. Jørgen Pedersens og senere Jørgen H. Gøtting, ansvar.

3.3. Hans Brems

Hans Brems søgte i 1948 som den eneste et professorat i driftsøkonomi i Aarhus. Bedømmelsesudvalget bestod af Kjeld Phillip, der ved bedømmelsens afslutning var flyttet til Stockholm, men som klart blev opfattet som intern, Strange Petersen, AU, og Frederik Zeuthen, KU. Phillip og Zeuthen erklærede Brems kvalificeret, mens Strange Petersen ikke mente, at Brems var kvalificeret. Strange Petersens politiske magt på Aarhus Universitet var afgørende, og universitetet valgte ikke at ansætte Brems.

Dette bliver nu i Kærgårds fortælling forklaret med en krig mellem AU og KU, som han og andre tidligere har blæst op til noget, den ikke var, se Kærgård, Birch-Sørensen og Ølgaard (2003). Og i Kærgårds kritik af min artikel bliver det udtrykt ved »... at ansætte Brems i Aarhus i 1948 ville svare til at ansætte Milton Friedman i Cambridge (US)«, se Kærgaard (2024).³

Der var givetvis en diskussion mellem Axel Nielsen og Jørgen Pedersen, men mellem Jørgen Pedersen og den internationalt mest betydende økonom på KU, Frederik Zeuthen, var der et godt forhold. Blandt andet kæmpede de begge på Schneiders side mod Strange Petersen i Schneidersagen.

Samtidig med at et udvalg bestående af Strange Petersen, Kjeld Philip og Frederik Zeuthen behandlede ansøgningen fra Hans Brems til et professorat i driftsøkonomi, behandlede det samme udvalg, suppleret med Jørgen Pedersen, ansøgninger til et professorat i socialpolitik, som blev tildelt københavneren cand.polit. Jørgen S. Dich, der ovenikøbet var (tidligere) marxist. Hvis Jørgen Pedersen, som den aarhusianske førstemand og bannerfører, ville undgå en køberhavner, hvorfor indstillede han så Dich, og hvorfor sad han så ikke selv i udvalget i driftsøkonomi, hvis han ville undgå Brems?

At Strange Petersen og Fredens var sendt til København for at bekæmpe københavneren Brems, der var født i Viborg, er det rene tankespind. Strange Petersen var der formentligt, og forståeligt, for at argumentere for, at hans bedømmelse i udvalget vedrørende Brems var korrekt, og Fredens deltog som opponert mod Brems for at bidrage til, at Brems ikke senere søgte og fik det professorat i

3. Som deltager i Paul Samuelsons forelæsninger om økonomisk teorihistorie på MIT i 1973/74 er jeg overbevist om, at Milton Friedman ville være blevet ansat der, hvis han havde søgt.

driftsøkonomi, som Fredens anså for sit.⁴ At Strange Petersens og Fredens indlæg ved Brems' disputatsforsvar skyldtes personlige interesser, og ikke var led i en større krig mellem AU og KU orkestreret af Jørgen Pedersen og Axel Nielsen, er selvfølgelig ikke nær så spektakulær en forklaring, men nok langt mere sandsynlig.

Kærgårds tese om, at årsagen til, at Brems ikke blev professor i Aarhus, er en påstået »krig«, er således en påstand uden megen evidens.

Når jeg hævder, at Strange Petersen begik en fejl ved bedømmelsen af Hans Brems, skyldes det i høj grad svagheden i de argumenter, som Strange Petersen anvendte, og som Kjeld Philip og Frederik Zeuthen, samt doktorudvalget ved Københavns Universitet,⁵ da heller ikke faldt for. I stedet for at opfinde en imaginær krig burde Niels Kærgård studere argumenterne nærmere. Jeg er nemlig ret overbevist om, at Strange Petersens synspunkter om, at man ikke kan anvende økonometri og matematik i økonomi, var ærlig ment, om end fejlagtige. Strange Petersen gav selv udtryk for, at han beherskede den højere matematik, og han var også i stand til at overbevise andre om det, jvf. Gads beskrivelse af ham, se Gad (1978). Men vi der har fulgt Strange Petersens forelæsninger i statistik, og der set utallige eksempler på, at han ikke beherskede selv ret elementære matematiske udledninger, ved, at det ikke var tilfældet. Og der er jo ikke noget forskningspublikation fra Strange Petersens hånd, der illustrerer noget andet, da der ikke eksisterer noget forskningsarbejde efter den meget negative bedømmelse af K. Philip, W. Simonsen og H. Wold fra 1948.

3.4. Jørgen H. Gelting

Jørgen H. Geltings manglende evner som leder af den nationaløkonomiske forskning på Aarhus Universitet forsøger Kærgård at forsvare ved at påstå, at dennes arrogance og destruktive adfærd var en almindelig adfærd hos datidens professorer.

Jeg skal ikke udtale mig om adfærden hos professorerne i København, men ingen andre af datidens økonomiske professorer i Aarhus opførte sig på denne vis. Instituttets nestor, Jørgen Pedersen, elskede diskussionen som et middel til en bedre erkendelse. Han kunne være insisterende og stædig, men altid villig til at diskutere andres synspunkter, og Jørgen S. Dich, Vagn Madsen, Svend Fredens, Holger Gad og J. Vibe-Pedersen opførte sig konstruktivt og ordentligt i faglige diskussioner med studenter og kolleger uden antydning af den »professorale« arrogance, som er beskrevet af Niels Kærgård som noget, der kendetegnede professorer op til 1970'erne.

4. At man således optrådte som opponenter mod en mulig konkurrent var ikke ualmindeligt. Det gjorde Gelting ligeledes ved Kjeld Phillips disputatsforsvar i 1942.
5. Hvor et medlem, professor Anders Hald, blev forelagt Strange Petersens kritik, som han afviste.

3.5. Den ideelle universitetsøkonom

Niels Kærgård forsøger herefter at drage diskussionen over på et emne, som kun perifært kan siges at have noget med min artikel at gøre, nemlig hvordan den ideelle universitetsøkonom ser ud.

Lovgivningen om universiteternes stillingsstruktur fastslår, at lektorer og professorer skal undervise, forske og videreformidle denne forskning til samfundet. Hvis et sådant krav skal have mening i økonomi, som jo er en international videnskab, må universiteternes undervisning være på et højt videnskabeligt niveau, hvilket kun kan lade sig gøre, hvis lærerne er aktive forskere, der både kan videreformidle denne forskning samt bidrage til et aktivt forskningsmiljø, der kan tiltrække såvel danske som udenlandske studerende og forskere og gøre forskningsmiljøet til en integreret del af det internationale samarbejde.

Vidensformidling i økonomi består desuden i dels at formidle ens egen forskning, hvilket selvfølgelig i væsentlig grad også sker gennem undervisningen, men også gennem deltagelse i den offentlige debat og med arbejdet i udvalg, kommissioner o.l.

Niels Kærgård forsøger nu at opstille to forskellige idealtyper for en universitetsøkonom ved at henvise til en nekrolog, som han selv sammen med Peter Birch-Sørensen og Anders Ølgaard i 2003 offentliggjorde om Hans Brems, se Kærgård, Birch-Sørensen og Ølgaard (2003).

Uden megen dokumentation fastslår de tre forfattere, der i Niels Kærgårds opfattelse, qua. at de er tidligere overvismænd, nærmest er at ligne med orakler, der ikke kan modsiges, at Jørgen Gelting og Hans Brems var de mest fremtrædende danskfødte økonomer i efterkrigstiden, med Gelting som den mest fremtrædende.

De tre tidligere overvismænd er ikke i tvivl om, at anvender man antallet af citationer, som man ofte gør i videnskabelige kredse, vil Brems vinde, fordi Gelting kun har publiceret yderst lidt internationalt. Samtidig med er hans væsentligste videnskabelige bidrag gemt i to danske publikationer Gelting (1942), {citeret af 2} og Gelting (1948), {citeret af 8}. Opgør man antallet af citationer i Google Scholar, får Gelting 71 citationer og Brems 972.

Men spørger man danske samfundsforskere, som Heine Andersen (1999), kommer Brems ikke med blandt de mest fremtrædende, mens Gelting bliver nummer to efter Frederik Zeuthen, der i Google Scholar har 1411 citationer.

Så hvorfor er det ikke Frederik Zeuthen, som i 2003 udnævnes til den mest fremtrædende danske økonom i efterkrigstiden? Eller Bent Hansen med 1904 citationer, og et professorat på Berkeley? Eller Karl Vind, der har 1174 citationer, og som formentlig ville være blevet nævnt som den mest fremtrædende danske herboende økonom, hvis man i 1990 havde spurgt en international gruppe af økonomer?

Så med andre ord, svaret afhænger af, hvem man spørger, specielt hvis det ikke er baseret på mere præcise opgørelser over den videnskabelige produktion og citationstallet.

I begyndelsen af dette århundrede blev Marc Blaug, der gennem en årrække med jævne intervaller udgav en bog med titlen »Who's Who in economics«, kritiseret for ikke i tilstrækkelig grad at anvende de opgørelser over størrelsen af den videnskabelige produktion og deres citationstal, der nu eksisterede, og derved forbigå en række økonomer med mange internationale publikationer og citationer. Da Mark Blaug i den fjerde udgave i 2003 fulgte denne opfordring, skete der en omfattende udskiftning, og Danmark mangedoblede sine repræsentanter i »Who's Who in economics«.

I dag er der så heller ikke noget bedømmelsesudvalg, der ved ansættelser og udnævnelser i økonomi undlader at lægge afgørende vægt på størrelsen af den videnskabelige produktion, hvor den er publiceret, og hvilket citationstal den har fået.

At medtage »offentlighedens« eller en begrænset del af dennes opfattelse af begrebet »fremtrædende« som et argument, er heldigvis nu forbeholdt private loger.

Referencer

- Andersen, Heine, 1999, »Prestige og indflydelse i samfundsvidenskaberne – Vurderinger hos danske forskere«, *Samfundsøkonomen*, 6, side 5-13.
- Blaug, Mark og Hovard R. Vane (eds.), 2003, *Who's Who in Economics*, Fourth Edition, Elgar Publishing.
- Gad, Holger, 1978, »Den økonomiske faggruppe« i *Albeck, Gustav (ed.), 1978, Aarhus Universitet 1928-1978, Universitetsforlaget i Aarhus, Acta Jutlandica*, side 326-340.
- Gelting, Jørgen H., 1942, »En undersøgelse af Forbrugets Afhængighed af Indtægten«, *Studier fra Aarhus Universitets Økonomiske Institut, Nr. 8, Munksgaard, København*, 32 s.
- Gelting, Jørgen H., 1948, *Finansprocessen i det økonomiske kredsløb*, Disputats, Forlaget for Videnskabelig Litteratur, København, 304 s.
- Hylleberg, Svend, 2023a, »Produktivitetskrisen i den økonomiske videnskab på Aarhus Universitet fra 1946-1980«, *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, nr. 3, s. 1-21.
- Hylleberg, Svend, 2023b, *Oeconstudiet og den økonomiske faggruppe ved Aarhus Universitet fra 1936 til 1965, Undervisningen og forskningen*, Institut for Økonomi, Aarhus Universitet. Economics Working Papers, nr. 2023-07.
- Kærgård, Niels, 2024, »Økonomerne i Aarhus 1946-980. En mere nuanceret historie«, *Nationaløkonomisk Tidsskrift*.
- Kærgård, Niels, Peter Birch-Sørensen og Anders Ølgaard, 2003, »Professor Hans Brems; 16. oktober 2015-16. september 2000«, *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, vol. 2003, side 138-163.
- Mantel, Peter, 2009, *Betriebswirtschaftslehre und Nationalsozialismus. Eine institutionen- und personengeschichtliche Studie*, Gabler, Wiesbaden.